

mišljenja i komentari

Mediokritetska znanost

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

– Znete, kod nas se uzima kao pravilo da čovjek ne može napraviti rad iz eksperimentalne kemije za manje od dvije godine – razvežem ja na kavi, pred našom novom pravnicom – a eto, bio sam u Americi ravno godinu dana, pa sam napravio dva znanstvena rada iz dva područja eksperimentalne biokemije i to na temi kojom se u laboratoriju nitko nije bavio. A radio sam sam, imao sam na ispomoć samo jednog tehničara kojeg sam dijelio s četvoricom kolega...

Naša se pravica čudi (Mili Bože, gdje sam došla!), a ja joj objasnih da je to zato što u Sjedinjenim Državama možeš dobiti sve što ti treba u roku od 24 sata, da prije nego što počneš eksperiment, ne trebaš ni misliti što će ti sve trebati, jer znaš da ćeš osnovne kemikalije i pribor naći na policama. Tamo sam trošio 2.000 dolara za materijal tjedno, a ovdje 2.000 kuna mjesečno – a toliko troši čovjek na svoj malo zahtjevniji hobi. Eto, čak mi se dogodilo da nisam imao ni svoje računalo (PC), nego sam ga morao dijeliti s kolegicom, iako mi je to – kao teoretičaru – praktički jedino sredstvo za rad.

– To je dobro – javi se kolegica, fizičarka – tako se najbolje iskorištavaju instrumenti. I to reče sasvim ozbiljno! Najbolje bi bilo da nemam ni svoje stolice – jer tako se najbolje iskorištava uredski namještaj!

Primjedba dakako nije bila duhovita, nego baš glupa. No iz te se primjedbe rodiše mnoge misli koje, na koncu konaca, doveđoše i do ovog članka.

Primjedba kolegice je zapravo na mjestu ako tako gledamo na znanost, točnije znanstvenu politiku, naime tako da znanost postoji zato da znanstvenici rade samo da (nešto) rade, a da pri tome – ono najvažnije – što manje troše. Možeš biti nezadovoljan svojom plaćom na institutu, no moraš priznati da ti nikad dosad nije kasnila. Možeš biti nezadovoljan poslom, ali moraš priznati da te ne pritišću rokovi, da ti se ne može dogoditi da dobiješ otkaz, da na posao ne moraš dolaziti točno na minutu niti raditi subotom i nedjeljom, ponajmanje u tri šihte. Istina, mnogi se znanstvenici tuže na loše uvjete rada, ali to je ponajviše zato što drugo osim znanosti nisu ni probali raditi. Pitam ja takva gundala kako bi se tužili da moraju, poput ljekarnika, biti pedeset sati tjedno na nogama, biti spremni krivično odgovarati za propuste u svom radu i imati tek svaki drugi ili treći vikend slobodan. No ima i težih zanimanja.

Kod nas se, kako reče kolegica, dobro iskorištavaju instrumenti. Ali, ako se dobro iskorištavaju instrumenti, a znanost nam ide ona-

ko kako ide, onda se nešto drugo ne iskorištava dobro. Dobro se ne iskorištavaju ljudi. Objasnio sam kolegici (ako je uspjela shvatiti!) da moj radni sat stoji stotinu kuna, a kompjutor oko 5.000, pa zato što nisam na njemu mogao raditi samo dva sata dnevno (jer sam ga prepustio kolegici) njegovu sam cijenu otplatio već za mjesec dana. Kompjutor je bio potpuno iskorišten – a jesam li ja bio potpuno iskorišten?

Dakako da nisam. Pogledajte koliko su naši znanstvenici – zbog nedostatka instrumenata i pribora te loše organizacije rada – iskorišteni. Ali u nas se u tim kategorijama ne razmišlja. Važnije je da netko ne krađe papir iz uređaja za fotokopiranje nego da čovjek ne gubi vrijeme za vađenje i umetanje svoga papira u kopirku. Važnije je štedjeti kemikalije nego ljudski rad. Važnije je prištedjeti na putnim troškovima negoli dati priliku mladima da kroz odlaske na kongrese nešto nauče. Lakše je potrošiti stotine i stotine radnih sati na “odlučivanje” kakve instrumente treba kupiti nego potrošiti novac ekvivalentan uludo potrošenim satima za kupnju instrumenata. Ukratko, ljudski se rad u znanosti ne cijeni.

A gdje se ne cijeni rad, ne cijeni se ni radnik. Reći ćete da nije tako, da se danas u znanosti teško dobiva posao i da – sasvim drugačije nego u moje vrijeme – moraš imati vrtoglavi prosjek na studiju, a još viši prosjek u dotadašnjem školovanju. Danas se znanostu bave samo odlikaši, dakle najbolji studenti, koji su – razumije se – prije bili najbolji učenici.

Po svojim se ocjenama u gimnaziji nikad ne bih mogao upisati na fakultet. Iz kemije, istina, nikad nisam imao manje od petice, ali sam se navukao jedinica i iz geografije, matematike, a bogami i iz hrvatskog jezika. (Nisam, dakako jedini. Poznato je da je Einstein imao jedinicu iz matematike. Wilhelm Ostwald, iako se rodio i živio u Rusiji, nikad nije pošteno naučio ruski jezik, a Mendeljejev je mrzio latinski iz dna duše.) Ipak sam se upisao na fakultet jer sam postigao zapažen uspjeh na natjecanjima mladih kemičara. To je zato što čovjek ne može biti za sve talentiran – što se za odlikaša pretpostavlja. Ne može čovjek sve znati. “Sve” može znati samo štreber kojemu zapravo do znanja nije stalo. Njemu je stalo samo do ocjene.

Posljedica takvog odnosa prema radu i prema znanju je da smo u znanosti preplavljeni mediokritetima. Talentirani ljudi odlaze, a ovdje ostaju ljudi među kojima ima i takvih kojima mi je teško u oči pogledati. To govorim zato jer sam se godinama bavio privatnim instrukcijama, pa mi je pogled glupog čovjeka i te kako poznat.

Što ćemo, tu smo gdje jesmo – a što će biti, vidjet ćemo!